

вирішення цього завдання є спрощення процедури доказування при розслідуванні кримінальних справ, за умови встановлення надійних гарантій забезпечення прав і свобод учасників кримінального судочинства.

Список літератури: 1. Москалькова Т.Н. Этика уголовно-процессуального доказывания. М., 1999. 2. Бандурка О.М. Оперативно-розыщковая діяльність. Підручник. Х., 2002. Ч.1. 3. Козаченко І.П. Дотримання прав та свобод людини при проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів / Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності. Матеріали науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 1999. 4. Кавалиерис А. К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно-розыщной деятельности // Роль и значение деятельности профессора Белкина Р.С. в становлении и развитии современной криминалистики. Материалы международной научно-практической конференции. М., 2002. 5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. К., 2003. 6. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». / Відомості Верховної Ради України. № 3111–III від 07.03.2002. 7. Досить прикрашати дійсність. Нам потрібна лише правда! // Іменем закону. № 17. 25.04. 07.05. 2003. 8. Коляда П.В. Доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах. К., 2001.

Надійшла до редколегії 05.03.03

А.В. Сергєєв

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВОЇ МІЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Конституція України закріплює основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина. Стаття 50 Конституції України проголошує, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]. Окрім цього, слід зазначити, що кожній людині гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, і така інформація ніким не може бути засекречена. Ст.16 Конституції України зазначає, що забезпечення екологічної безпеки є обов'язком держави.

Аналіз Закону України «Про міліцію» свідчить: по-перше, міліція – державний озброєний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань; по-друге, міліція зобов'язана повідомляти відповідним державним органам і громадським об'єднанням про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події, вживати невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, врятування людей і подання їм допомоги, охорони майна, що залишилось без нагляду; брати участь у проведенні карантинних заходів під час епідемій та епізоотій; сприяти забезпеченню відповідно до законодавства режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації в разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості [2].

Тобто, роль міліції в забезпеченні екологічної безпеки окреслена в цьому законі досить повно. Формування місцевої міліції, як складової правоохоронної системи держави, також ставить проблеми забезпечення екологічної безпеки на місцевому рівні до її основних завдань. Проблема формування місцевої міліції, окреслення її компетенції, визначення її основних завдань відносно нова. Вищезазначеним проблемам присвячені праці А.Н. Бабая, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, О.В. Міненко, Л.Л. Попова, Ю.А. Соколова, Ю.А. Тихомірова, О.П. Шергіна та інших [3, 4, 5, 6]. Але не зважаючи на це, окреслені проблеми щодо діяльності місцевої міліції є досить актуальними і ми докладемо зусиль щодо однієї з невирішених проблем – особливостей діяльності місцевої міліції щодо забезпечення екологічної безпеки.

Розглянемо питання стосовно діяльності місцевих ОВС при розслідуванні екологічних злочинів, пов'язаних із забрудненням води, а також із забезпеченням екологічної безпеки водних ресурсів.

Під час виявлення забруднення води працівник місцевої міліції повинен передусім покладатися на свої органи чуття: нюх, дотик (температура, вологість тощо), помічати знебарвлення, напрямки течій, зволожені поверхні, домішки, що спричиняють помутніння, та осадки, а також помічати напрямки руху повітря тощо. Іноді необхідно передусім подбати про власну безпеку (уникати вдихання отруйних речовин, захистити шкіру від прямого контакту з ними; в разі потреби негайно вмитися (прийняти душ, переодягтися тощо), а також звернутися за консультацією до кваліфікованого експерта-хіміка. Перш ніж братися до заходів індивідуального фізичного захисту від потенційно небезпечних для здоров'я речовин, присутніх у воді, ґрунті та повітрі, слідчий повинен чітко з'ясувати дві речі: по-перше, які саме речовини присутні, в якій формі та концентраціях; і по-друге, яким чином вони контактують з організмом, потрапляють усередину, і як впливають на людину. Як правило, в конкретній оперативній ситуації дізнатися про це неможливо, та й самі слідчі майже ніколи не мають при собі засобів, необхідних для безпечної роботи на місці інциденту. З огляду на це дуже важливо, щоб слідчі були «озброєні» певними базовими знаннями й керувалися кількома фундаментальними принципами: загальне знання **характеру поведінки шкідливих речовин**, детальне **знання ситуації** в цілому, а саме місцевих умов, знання **місцевої топографії**, знання про **можливості розповсюдження** шкідливих речовин на місці розслідування у вигляді газу, пилу чи рідини, обережність і бездоганна **чистота** в ході роботи, дотримання вимог особистої гігієни: ніякого паління, вживання їжі, пиття чи накладання косметики в зонах, заражених шкідливими речовинами, уникати **перенесення** шкідливих речовин, **розробити заходи безпеки**: користуватися захисним одягом: гумовими рукавичками, гумовими чоботами; засобами захисту від пилу чи бруду. Правильний підбір засобів індивідуального захисту передбачає також наявність спеціальних знань з хімії, а отже, можливий лише після консультацій зі спеціально підготовленими фахівцями. З огляду на всі ці причини рекомендується, щоб взяттям проб займався тільки належно підготовлений персонал.

Під час роботи на місці екологічних злочинів місцеві співробітники ОВС повинні враховувати найрізноманітніші чинники залежно від існуючої ситуації, але порядок їх роботи буде складатись із наступних моментів.

Основні засади. Розслідування працівниками місцевої міліції екологічних злочинів у багатьох відношеннях значно складніше від решти. Особливі труднощі виникають здебільшого через необхідність мати спеціальні знання, зокрема, в галузі хімії, фізики, біології, геології та технології; через комплексний характер проблем, які постають перед слідчими; через необхідність посилення індивідуального захисту персоналу; а також через складність законів і нормативів у галузі адміністративного та кримінального екологічного права. У переважній більшості випадків рекомендується з самого початку звернутися за допомогою кваліфікованих фахівців. Цих фахівців можна залучити з відповідних державних слідчих органів. Експерти можуть подавати корисні пропозиції та привертати увагу до реальних проблем, що дозволяє вживати продуктивні слідчі заходи. Як тільки стає зрозуміло, що будуть потрібні лабораторні аналізи чи експертні висновки, слід негайно повідомити про це відповідну контрольно-аналітичну установу.

Як правило, рішення щодо масштабів і меж слідчих заходів приймаються на місці злочину або «місці екологічного інциденту». Саме тут знаходяться всі ознаки, за якими можна встановити його причину. Вони й допоможуть слідчим у буквальному розумінні «напасти на слід» злочинця (злочинців). Місце, де було виявлене забруднення води, часто не співпадає з місцем, де діяв злочинець, або, якщо йдеться про злочин через недбалість, повинен був діяти.

Підготовчі заходи. Випадки забруднення води найчастіше вимагають негайного оперативного реагування. З цією метою має бути вжита низка підготовчих заходів – скласти список важливих адрес і телефонів відповідних відомств і організацій, контрольно-аналітичних установ, експертів та інших фахівців, підготувати плани тривожного оповіщення населення, тримати напоготові оперативне спорядження, в тому числі контрольно-вимірювальні прилади та технічне спорядження для збору та забезпечення схоронності екологічних доказових матеріалів, провести профілактичний огляд усього спорядження, практикуватися в користуванні оперативним спорядженням.

Перші дії на місці злочину. Згідно зі статутом ППС міліції України при забезпеченні охорони місця події наряд міліції зобов'язаний «...вивести з місця події усіх сторонніх громадян, наполегливо, але ввічливо пояснити їм, що їх перебування може завадити розслідуванню...» [7]. Не торкатися й не переставляти жодних предметів на місці злочину. Контейнери з невідомим вмістом повинні розглядатися як потенційно небезпечні, їх не можна ні відкривати, ані прибирати з місця злочину, доки не буде достовірно ідентифікований сам предмет або його вміст. У переважній більшості випадків буває необхідно проконсультуватися з кваліфікованими фахівцями. Складність проблем, які постають при розслідуванні екологічних злочинів, вимагає чітко диференційованих методів роботи на

місці злочину. При проведенні початкових заходів слід враховувати такі аспекти.

Запобігання небезпеці. Далеко не кожне небезпечне отруєння водою можна виявити за запахом. Часто буває дуже важко правильно оцінити рівень потенційної небезпеки. Тим часом, обов'язково слід запобігти всім без винятку потенційним загрозам для життя й здоров'я людей. В окремих випадках буває бажано викликати на допомогу пожежників, проінформувати відповідні органи та залучити до роботи кваліфікованих фахівців із зацікавлених компаній чи організацій, оскільки може виникнути потреба у фаховій оцінці складних внутрішніх процедур тощо. Ці заходи регламентує, наприклад, статут ППС міліції України.

Індивідуальний захист. Слід всіляко уникати безпосереднього контакту з забрудненою водою або зі шкідливою речовиною, що спричинила забруднення. Забруднення може бути інфекційним, їдким, подразнюючим, канцерогенним, мутагенним або навіть радіоактивним. Приміщення можуть бути заповнені токсичними речовинами або ж потенційно вибухонебезпечними атмосферними сумішами, що утворилися внаслідок витоку газів чи випарів. Іноді буває необхідно евакуювати людей з місця злочину та (або) звести бар'єри на достатній відстані від місця злочину по всьому периметру, аби забезпечити надійний захист місцевого населення. Не допускати прямого контакту зі шкірою фекальних стічних вод, пестицидів або будь-яких невідомих речовин. З максимальною обережністю перевіряйте речовини на запах. Вхід до силосних бункерів, колодязів, шахт або каналізаційних систем може бути небезпечним для життя з огляду на присутність у них високотоксичних газів чи вибухонебезпечних атмосферних сумішей. Необхідно загасити або прибрати джерела іскріння чи вогню з усіх місць, де існує загроза вибуху. Паління та користування радіопередавачами в таких місцях забороняється. У таких місцях можна користуватися тільки спорядженням, спеціально пристосованим для експлуатації у вибухонебезпечній атмосфері. З належною обережністю слід піднімати кришки різноманітних люків, аби уникнути електростатичних розрядів. При вході до потенційно вибухонебезпечних приміщень не можна включати світло. При виході з таких приміщень світло не можна виключати. У разі будь-яких сумнівів необхідно звертатись за порадою до фахівців. Перш ніж просуватися далі, буває необхідно провести відповідні аналізи чи вимірювання, наприклад, детекторами вибухових матеріалів. Особливо корисними в цьому відношенні можуть стати бази даних про небезпечні речовини та посібники з екологічних токсинів, шкідливих матеріалів і небезпечних речовин. У них можна швидко знайти відомості про найважливіші фізичні та хімічні властивості цих матеріалів та стислий опис заходів реагування та екологічні інциденти з ними. Водночас, користувачі цих інформаційних джерел повинні знати цілу низку таких основних термінів, як «температура загоряння», «зона враження вибуху» та «смертельна доза».

Загальна характеристика індивідуального захисту: Слід вживати запобіжні заходи, не чекаючи на появу реальної небезпеки, розвивати в собі

відчуття небезпеки, найкращий спосіб захистити себе від нещасного випадку – це попередити його, треба мати інформацію про потенційні загрози і приймати рішення на основі реальної ситуації.

Прибуття на місце злочину (інциденту). Замість того, щоб під'їжджати автомашиною безпосередньо до місця злочину, слід припаркувати її на безпечній відстані. При наближенні до місця злочину звертайте особливу увагу на запахи та оптичні явища (іміля, задимлення, знебарвлення і особливо напрямки вітру). Будьте насторожі, якщо здалеку відчуєте якийсь хімічний запах. Як правило, до місця злочину слід наближатися з навітряного боку.

Збір і забезпечення схоронності речових доказів. Першим кроком працівника місцевої міліції повинна бути оцінка та відповідне реагування на потенційне розчинення у воді та (або) випаровування забруднювачів і можливості зараження довкілля. Різні течії, що існують у водоймах, можуть призводити до розповсюдження забруднювачів на такій великій території, що вони вже не піддаватимуться виявленню чи ідентифікації, оскільки їх концентрація зменшиться до рівнів і без того присутніх у навколишньому середовищі. Хімічний склад тієї чи іншої водойми не є чимось постійним. Під впливом широкого спектру факторів він може доволі швидко змінюватися. Тому в таких випадках, особливо коли маєє справу з проточною водою, рекомендується, аби взяттям проб займався спеціально підготовлений персонал. Речові докази повинні бути уважно оглянуті, по можливості сфотографовані, докладно описані в протоколі огляду і приєднані до справи постановою особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора або ухвалою суду [8].

Окреслені нами проблеми в час технічного прогресу та особливої уваги держави до екологічної ситуації в країні набувають особливого значення. Для її забезпечення місцева міліція повинна відігравати провідну роль поряд з діями інших органів державної влади та місцевого самоврядування. Проведені нами дослідження вимагають подальшого опрацювання та втілення в діяльність ОВС у відповідних наказах, інструкціях та інших підзаконних нормативних актах.

Список літератури: 1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР. 1996. №30. Ст.141. 2. Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р. // ВВР. 1991. №4. Ст.20. 3. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків, 2000. 4. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел / Под ред. д-ра юр. наук проф. Л. Л. Попова. М., 1990. 5. Ибрайбеков С.Р. Правовые и организационные вопросы деятельности милиции общественной безопасности (местной милиции): Дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1996. 6. Миненко А.В. организация охраны общественного порядка в структуре местного самоуправления: Дисс. ...канд. юрид. наук: 12.00.14. Хабаровск, 2001. 7. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України № 404 від 28 липня 1994 р. 8. Кримінально-процесуальний кодекс України: Затверджений Законом УРСР від 28 грудня 1960 року // Відомості Верховної Ради (ВВР) 1961, №2. Ст.15 (із змінами та доповненнями за станом на 25 лютого 2003 року).

Надійшла до редколегії 10.04.03